

ИЗКУСТВОТО НА ПЛАКАТА И ИНОВАТИВНИТЕ ПРАКТИКИ В ХУДОЖЕСТВЕНАТА ПЕДАГОГИКА

Георги Костадинов Терзиев
Университет „Проф. д-р Асен Златаров”, гр. Бургас

POSTER ART AND THE INNOVATIVE PRACTICES IN ART PEDAGOGY

Georgi Kostadinov Terziev
Prof. Dr. Assen Zlatarov University, Burgas

Abstract: The presented research highlights the innovative charge in the poster tasks as an essential part of the educational work in fine arts. With its essence of an artistic-aesthetic phenomenon with a strong public resonance, the poster focuses on the communicative functions of graphic design. It is in its field that students can express their attitude to all current problems of the present day. Modern technologies allow quick contact with the top achievements in poster art. The digital methods for polygraphic realization allow for the expeditious circulation of the students' poster works and their introduction in the public environment. In the space of these pictorial tasks the art pedagogue creates preconditions for the teenagers to be more empathetic, more active and creative in their striving to join noble causes. This graphic genre would transform the negative impulses of society into a creative effort, which forms the self-confidence of students that from an object of multifaceted aggressive social influences they become a subject with an active position. The idea is that poster tasks are a reliable means of overcoming the inertia of layered methodological stereotypes.

Keywords: communicativeness, activity, creativity, empathy, topicality

Както във всяка учебна дисциплина и в обучението по изобразително изкуство образователният процес е определен доминантно от константно съдържателно ядро, което утвърждава непреходни ценности. Същевременно повишената динамика на обществения живот в епохата на глобализация, свързана с тоталната дигитализация на социалната среда, налага ударното въвеждане на необходимия баланс между класическите идеи за приемственост и повелите на днешния ден. В рамките на началното образование посоченият контрапункт поставя пред учителя задачата да намира хармонично равновесие, като развива паралелно както уменията за творческа интерпретация с класически изразни средства, така и артистичните рефлексии, позволяващи пълноценната интеграция в художествения процес на магнетично привлекателните за децата дигитални технологии.

Този образователен казус откроява ролята на плакатното изкуство като своеобразна сърцевина сред учебната проблематика, свързана с приложната графика. Битувайки изначално като художествено-естетическо явление със силен обществен резонанс и концентрирано послание, плакатът съсредоточава вниманието на учениците върху комуникативните задачи, които решават творците в този жанр. По дефиниция ученикът трябва да бъде дисциплиниран, да запаметява и възпроизвежда наученото и да бъде проверяван чрез практиките за диагностика на овладените знания и умения. Териториите, в които той може да заяви лична позиция, креативност и себеизразяване са твърде стеснени. Именно в пространството на плаката учениците могат да изразяват отношение към всички животрептящи проблеми на съвременното. Тревогите, натрупани в семейната и социалната среда, медийната агресия могат да бъдат трансформирани в качествено послание, което носи както чара на спонтанното детско претворяване, така и знаците за овладяване на неотменната артистична рефлексия в този жанр на приложната графика.

В избрания контекст изниква необходимостта да бъдат открити същностните характеристики на плакатната творба, утвърдени в близо сто и петдесетгодишната история на развитие. Визуалната метафора е най-ярката и неотменна отлика на плаката. Асоциативното пренасяне на смисъл от определен предметен носител към значимо послание е силен импулс за оптимизиране на когнитивния потенциал на детето. Специфичната връзка на типографски елементи и конкретна предметна образност провокира вариативността в композиционната организация на изобразителното поле и формоизграждането. Асоциативното преобразяване на типографските елементи е необятно поле за провокация на въображението. Извисено в тази траектория детето не може да остане творчески пасивно. Откроявайки качествената разли-

ка между картината и плаката, учителят е в състояние да активизира целия изобразителен потенциал, натрупан при работата в класическите кавалетни жанрове. В синтетичната художествена тъкан на плаката си дават среща живописата и графиката в целия достъпен диапазон на многолики проявления. Изкуството на фотографията утвърждава триадата, която съдържа неограничен вариативен заряд. Така може да бъдат приобщени в процеса на пълноценна творческа дейност и учениците, изправени по една или друга причина пред психологическия праг на занижената самооценка на творческите способности. Дигиталните технологии, които са неотменна част от битието на съвременните деца, дават на художествения педагог изключителния шанс мощно да стимулира техните креативни рефлексии. Буквално в рамките на секунди върху екрана на електронната дъска или върху дисплея на умните телефони може да изгрее изображението, което ще бъде вградено в плакатното решение. Водени от конкретиката на заданието, децата ще намират ясни навигационни опори от двете страни на вододела между типографията, възприемана като единство на знаци, носещи концентрирана асоциативност, и конкретната предметна образност с нейните различни степени на условност. Не е ли пространството на плаката прозорецът, в който просиява ликът на художника, създател на графичния образ на буквите? „Художественият плакат се закачва за мисълта, отключват се вибриращи връзки. Целият арсенал на изобразително въздействие, натрупаната от векове образна култура се впряга на помощ, може да си мярнал набързо плакат от трамвая и после да сънуваш... Той е пътеводен знак за вашите мозъчни гънки [1, с. 86]. Тези думи на проф. Иван Газдов, световно известният създател на графикатурата и плакатист с впечатляващо международно признание, разкриват в дълбочина огромния художествен потенциал на популярния приложно-графичен жанр.

Като съсредоточава вниманието върху тази проблематика, учителят по изобразително изкуство може да превърне пространството на класната стая в своеобразна работилница за идеи. Именно находчивите хрумвания, полетът на мисълта са първата важна отправна точка при решаването на всяка плакатна задача. „Плакатът, който по рождение е призван да стои на стена, става прозорец в нея!“ [1].

В своето мащабно изследване „Изобразителната дейност на детето като форма за усвояване на социалния опит“ съветската авторка Валерия Мухина установява категорично, анализирайки стотици детски рисунки, че: „...социалните реакции на децата са адекватни на общественото настроение“. Тя оценява детската творба като: „...оригинални документи на епохата“ [2, с. 200]. На базата на проникновен анализ на съдържателния пласт в детското творчество, тя стига до извода, че „... индивидуалните ориентации на детето са обусловени от различни социални въздействия и от неговото лично отношение към тези въздействия“ [2, с. 170] „Детските творби отразяват усвоената от детето духовна култура на социалната среда, в която то се развива. Детското рисуване разглеждаме като навлизане в спетциална дейност, формирана в продължение на цялата човешка култура“ [2, с. 196].

Децата в началната училищна възраст започват формирането на ценностна скала, която им позволява да заявят определена морална оценка към някои особено актуални социални явления. Те реагират с подчертана емоционална съпричастност. Целенасоченото педагогическо въздействие, обвързващо децата с важни каузи, резонира в пространството на формиращото се нравствено съзнание. В пресечната точка на доброто и красивото, тъй ярко заявени в досега с изобразителното изкуство, децата стават по-състрадателни, по-чувствителни, по-активни и креативни в стремежа си да се присъединят към конкретни благородни начинания. В стремежа си да реализира подобни образователни стратегии художественият педагог закономерно излиза извън пространството на класическите кавалетни жанрове и на тези форми в приложните изкуства, които доминира декоративната насоченост. В пулсиращия ритъм на съвременното особена значимост добиват посланията, които носят плакатите с екологична тематика, социалните плакати, предупреждаващи за опасността от употребата на наркотични вещества и злоупотребата с алкохол и тютюневи изделия. Актуални са и плакатите, които насочват фокуса на вниманието към хората в неравностойно положение, насилието над деца и животни, детската престъпност, грижата за бездомни животни, хуманното отношение към хората на преклонна възраст. Внимание от гледна точка на възпитателните послания заслужават и плакатите, посветени на здравословния начин на живот и на рисковете от прекомерната употреба на дигиталните технологии. В пространството на рекламния плакат учениците могат да заявят своята привързаност към Родината и родния край, възторга си от красотата на мирозданието.

В пресечната точка на рекламния и културния плакат могат да се формулират изобразителни задачи, които фокусират вниманието върху традиционния бит и култура. Чрез изкуството на плаката художественият педагог може да въведе своите възпитаници в пространството на всяко изкуство. Така те биха открили магнетизма на сценичните и екранните изкуства, на цирковото и илюзионното изкуство. Учениците биха могли да оповестят музикално събитие, танцов спектакъл и художествена изложба. В тази последо-

вателност стигаме до потвърдението на теоретичния извод, че изобразителното творчество „... е сложна синтетична дейност, в която се разкрива формиращата се личност на детето и която оказва съществено влияние върху формирането на личността“ [2, с. 17].

Предлаганата иновативна стратегия поставя пред началния учител изискването да обогати представите за генезиса и развитието на плакатното изкуство, за основните етапи в неговата история и за водещите школи, с които се свързват върховете му постижения. При натрупването на знания за тази базисна навигация особено ценно и приносно е панорамното изследване на проф. Иван Газдов „Авторски плакат“. Като откроява ролята на литографията и ксилографията – модерни полиграфски способности, открити в края на 18 в., и приноса на френския полиграф Жул Шире, който през 1869 г. отпечатва първия голямоформатен цветен афиш, Газдов уточнява че „... историята на призивните или рекламни – декоративни изображения е много по-стара“ [3, с. 18]. По-нататък авторът утвърждава ролята на Тулуз Лотрек като първото ярко творческо присъствие в световната история на плаката. В монографията е изтъкнат приносът на японските плакати в развитието на това младо изкуство и с особена сила е подчертана ролята на полската школа и на нейния лидер Влодимир Свежи.

Следвайки главните ориентири учителят може с помощта на дигиталните средства да въведе в ползрението на своите възпитаници избрана селекция от шедьоври на световния плакат. Панорамният поглед към световната история на това изкуство подчертава неговата впечатляваща социална значимост. Неотменна част от всички нива на стопанските процеси, плакатът е и незаменим коректив при утвърждаването на равновесието между материалното и духовното начало в човешкото битие. Той има силата да приземява и да извисява, да грабва мигновено, но и да отеква продължително със силата на посланията си. Всеобхватното му битие го изправя навсякъде по пътя ни. Оставайки дете на улицата, плакатът е вече неизменен спътник в електронното пространство. Той е резултат на обществената поръчка към художника, но и плод на съкровени творчески импулси, родени от синхронното дихание на художника с парещите проблеми на съвременното. Право на глас при разрешаването на тези проблеми има и детето. И плакатът може да бъде свързващото звено между света на възрастните, отговорни за възникването на тези проблеми, и света на децата, търсещи с не по-малък плам ключа към тяхното разрешаване. Този графичен жанр би трансформирал тревогата, връхлитаща децата, в съзидателно усилие, което възстановява усещането, че от обект на многопосочни социални въздействия, те се превръщат в субект с активна позиция.

Конкретната иновативна стратегия, открояваща ролята на плаката, намира своята обосновка в арттерапевтичния дискурс, който е органична съставна част на художественото образование. Съвременните печатни технологии позволяват да бъдат светкавично реализирани детските идеи в тираж, гарантиращ силен социален отзвук. Отпечатаните плакати могат да се впишат в различни по мащаб пространства от жилищната и училищната среда и да стигнат до залите на обществените сгради и уличните пространства. Използвайки този потенциал художествената педагогика би трансформирала радостта от творческата реализация в мощен позитивен емоционален импулс с незаменимо благотворно въздействие при формирането на детската личност.

Същевременно тази стратегия разширява представата за социалното битие на художествената творба, доминирано от традиционната среща с кавалетната картина в галерийното пространство. Знанията за многоетапната реализация на художествения замисъл в приложната графика биха се обвързали с незаменим личен творчески и емоционален опит. Художественият педагог може да разкрие пред децата и своеобразното въздействие на плакатната творба, включена в експозиционната площ на специализираните форуми. Изключителен шанс в тази връзка предоставя Световното триенале на сценичния плакат, чийто домакин е София. Държавните образователни стандарти предвиждат запознанството със сценичните изкуства да се осъществи в началната училищна степен. В съприкосновение с творбите, подбрани от престижно международно жури, учениците биха осмислили ролята на плаката при оповестяването на всяко сценично събитие. Дълбокото усвояване на тези поуки ще вдъхнови създаването на плакатни творби, посветени на събития от училищния живот – празненства, концерти, театрални представления. Своеобразните тематични ударения в селекцията на Триеналето, открояващи ролята на творческата личност, ще помогнат на малките зрители да осмислят още по-дълбоко както ролята на драматурга, композитора, актьора или оперния изпълнител, така и ролята на художника плакатист в генерирането на художествени идеи и тяхното стойностно овеществяване.

Световният престиж на българската школа в това изкуство задължава учителя да обвърже персонализацията на художествените възприятия с представянето на знакови фигури с впечатляващо международно признание. При представянето художественият педагог следва да насочи лъча на детското внимание

към творци с жалонни постижения, които по право са част от канона на българската пластична култура. С безспорните си постижения и в този жанр на приложната графика Борис Ангелушев е със статута на даровит първопроходец. Ударната сила на неговите плакати онагледява ярко възможностите на художника да излъчи мощни социални послания. Ярък продължител на делото на Ангелушев е Стефан Кънчев – творец с изключително световно признание, който обединява в пространството на плаката лаконизма на знака с богатството и изяществото на орнаментиката във фолклорната ни традиция. В съприкосновение с изкуството на Ангелушев и Кънчев учениците ще осмислят връзката на изображението с типографските елементи, която художникът осъществява не само като използва готови наборни гарнитури, но и създавайки оригинални шрифтови начертания според повелите на творческия си импулс. Творчеството на Иван Газдов – богато и многолико, отново с изключително международно признание, дава повод за среща с автор, който продължава да уплътнява пространствата на своята необятна артистична вселена. Уникалният му творчески принос, ознаменуван от раждането на графикатурата, би провокирал учениците да търсят визуални метафори, дешифрирайки по своему остроумните връзки между тъмното и светлото, които Газдов създава с неизтощимо въображение. В преподавателската си практика съм имал възможност да се убедя колко е силно въздействието върху ученическата аудитория на книгата „Авторският плакат”, в която той обобщава четиридесетгодишния си преподавателски опит. Впечатляващата ансамбловост в присъствието на твореца като майстор на словото и художник, пронизал със своите инвенции пространството на този забележителна книга, упражнява магнетично въздействие върху читателя. Споделеният в нея педагогически опит би бил полезен за художествените педагози не само в конкретния обхват на темата, но и в универсалното пространство на визуално-пластичните изкуства.

Замисълът на настоящата публикация въвежда в полезрението и представителите на най-младата генерация български плакатисти. Децата имат особено предпочитание към изкуството с днешна дата. Органичното вплитане в плакатната тъкан на пластично третираните в триизмерност хартиени изображения открояват творбите на художничката Капка Кънева. Оригиналният подход при определяването на визуалните метафори, родствен с художествения код на оригамите, сродява нейните творби със своеобразието на детското претворяване. Представителното присъствие на нейното творчество в електронното пространство осигурява на художествения педагог възможността светкавично да осъществи съприкосновението на децата с талантливото творчество на художничката, която сама носи отговорностите на преподавател. Така директен е достъпът и до плакатите на Дамян Дамянов – автор с ярко присъствие сред младите български графични дизайнери. Те заемат сърцевинно място в неговата артистична продукция, не само като обем, но и като качество на художествените инвенции. Директният преход от типографския знак към визуалната метафора, така характерен за творчеството на Дамянов, прави неговите решения особено удачни като онагледяване на учебните задачи с подобен профил.

Още в началната образователна степен художествените педагози се изправят пред предизвикателството да насочат детското въображение към асоциативно преобразуване на кирилските букви във визуални метафори. Неизчерпаемият образен заряд, който носи всяка графема, може да бъде отключен при докосването до творби с подобно артистично послание. Пресечните точки в търсенията на двамата млади автори чертаят контурите на тематични единици, в които удачно избрана дума насочва учениците към превръщането на съдържаща се в нея буква в изобразителна метафора, концентрираща смисловия заряд на конкретното слово. Уподобяването на буквения знак ще отпрати мощни импулси към въображението на детето, ще провокира когнитивния му потенциал и ще разбие вкоренената представа, че буквата е градиво единствено в писмената реч. Преди да се срещнат с понятието „метафора” в обучението по български език и литература, децата спонтанно ще възприемат визуалните кодове по начини, достъпни за съзнанието, детерминирано от нагледно – образното мислене. Паралелно с това учениците биха извлекли допълнителни позитиви при опита да трансформират равнината на изображението, като използват похватите за създаване на оригами. По тази дидактическа ос педагогът би навлязъл плодотворно в методическите гранични зони, проникновено осветени от продължителните изследвания на проф. Тиха Делчева.

Персонализирайки ярко художествените възприятия на учениците в тази зона на визуално – пластичните изкуства, учителят разширява класическата представа за художника, формирана най-вече в пространството на изящните изкуства. Изостреният интерес на децата към съвременните средства за визуална комуникация може да бъде превърнат в мощен трамплин за стремително проникване в териториите, където извисяват ръст добилите заслужена световна слава първомайстори на българската приложна графика. Този иновативен подход генерира творческа енергия, която изключва пасивността и преодолява бариерите, които възникват при сблъсък с изобразителни задачи, базирани върху наподобителния изобразителен

зителен подход. В търсенето на самобитни плакатни решения учениците изострят рефлексите за креативно мислене и оригиналност. Насочвайки формирането на своите личностни устои чрез подобни артистични предизвикателства, те ще открият ясни ориентири в стремежа да се извисят общочовешките нравствени и естетически ценности в съответствие с така актуалните принципи на гражданското образование.

Плакатът като художествено – естетическо явление може да заеме възлово място в координатна система, която пресича прагматичните повели на ежедневието с високи духовни стремежи. В това своеобразие художествените педагози ще открият необятни пространства за творчество във време, когато образователното дело по-силно от всякога се нуждае от преодоляването на инерцията и наслоените методически стереотипи. Така върховите постижения на българската пластична култура в това изкуство, завоювани в продължение на повече от половин век, ще се превърнат в безценно достояние на днешните български ученици.

References:

1. Gazdov, I., *Za plakata*, Sofia, 1994.
2. Muhina, V., *Izobrazitelnata deinost na deteto kato forma za usvoyavane na sotsialniya opit*, Sofia, 1985.
3. Gazdov, I., *Avtorski plakat*, Sofia, 2011.